

TERVISEAMET

SIHTUURING

„Toidunormid kinnipidamisasutustes”

Tallinn 2015

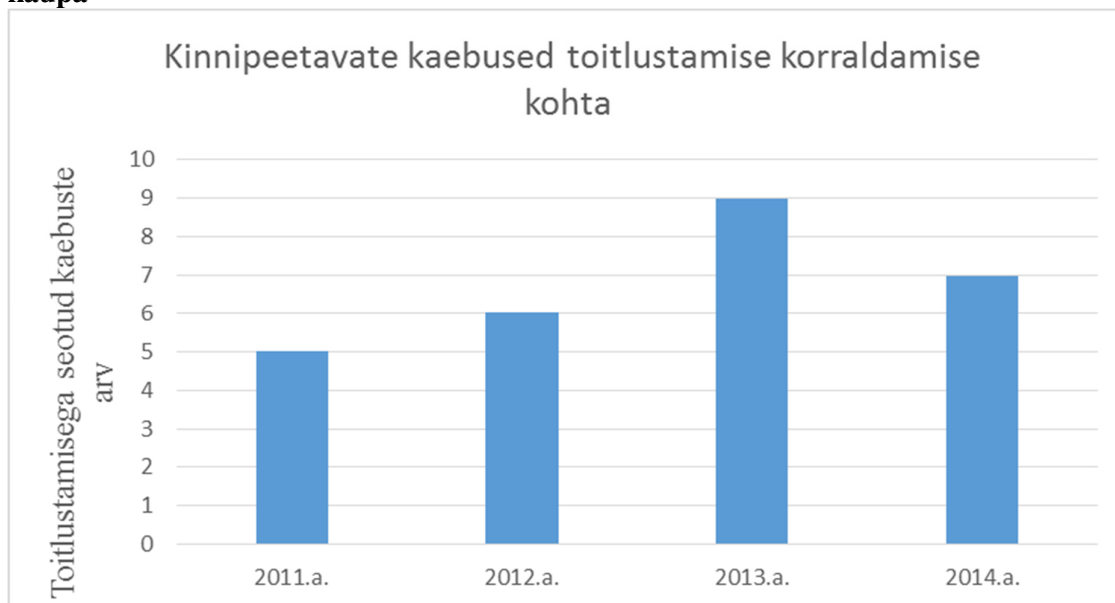
Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Uuringu eesmärk ja metoodika.....	4
3. Sihtuuringu tulemused	4
3.1. Toidunormi määramise kord ja toitlustamise korraldamine.	4
3.2. Menüü koostamine ja hinnang.....	4
4. Kokkuvõte	8
5. Soovitused	8

1. Sissejuhatus

Käesoleva uuringu läbiviimise üheks põhjuseks oli viimase nelja aasta jooksul Terviseametile kinnipeetavate laekuvate kaebuste kasvav trend (Joonis 1). Kaebustes viitavad kinnipeetavad toidunormide mittetäitmisele, mitterahuldavale toitlustamise korraldamisele ja menüü mitmekesisuse piirangutele.

Joonis 1 Kinnipeetavate kaebuste üldarv toitlustamise korraldamise kohta aastate kaupa

Kinnipeetavate toitlustamise korraldamise aluseks on Vangistusseadus (edaspidi seadus). Seaduse § 47 lg 2 sätestab, et “Vangla toidukava koostamist ja toitlustamist jälgib arst” ja lg 3 “Arsti ettekirjutusel kindlustatakse kinnipeetavale dieettoitlustamine. Võimaluse korral lubatakse kinnipeetaval järgida oma religiooni toitumistavasid”.

Kinnipeetavate toidunormid on kehtestatud sotsiaalministri 31.12.2002. a määrusega nr 150 "Toidunormid kinnipidamisasutustes" (edaspidi määrus nr 150). Määruse nr 150 § 1 lg 3 kohaselt “Pärast vastuvõtmist kinnipidamisasutusse määratakse kinnipeetavale ja naiskinnipeetava lapsele toidunorm, mida muudetakse kinnipidamisasutusele tervishoiuteenuse osutaja (edaspidi tervishoiutöötaja) ettekirjutuse alusel”.

Riiklikku järelevalvet toitlustamise korraldamise ja toidunormide täitmise üle kinnipidamisasutustes teostab Terviseamet.

Kinnipidamisasutuses arvestati toidunormide kehtestamisel WHO 2000. a toitumise juhiseid, Toitumisteaduste Seltsi töörühma poolt välja töötatud tarbijarühmade toiduenergiavajadusi, Kardioloogiainstituudi teadlaste epidemioloogiliste uuringute andmeid ja toitumisalaseid soovitusi, Justiitsministeeriumi ettepanekuid ning Murru Vangla juhtkonna ja vangide hinnangut vanglas pakutavale toidule.

Kinnipeetavatele toidunormide väljatöötamisel lähtuti sellest, et toidunormid peavad katma ööpäevase optimaalse toiduenergiavajaduse, arvestades vanust, sugu, kehamassiindeksit, kehalise aktiivsuse taset, tervislikku seisundit ning riigi eelarveliste vahendite piiratust.

2. Uuringu eesmärk ja meetodika

Sihtuuringu eesmärgiks oli hinnata Sotsiaalministri 31.12.2002. a määruse „Toidunormid kinnipidamisasutustes“ alusel kinnipeetavatele ettenähtud toidunormi täitmist Eesti vanglates. Uuringu käigus (2015. a I-III kv.) viidi läbi intervjuud vanglates toitlustamise korraldamise eest vastutavate isikutega. Samuti kontrolliti menüüde ning toiduenergia, makro- ja mikrotoitainete arvestusliku sisalduse vastavust kehtestatud nõuetele. Uuringusse kaasati kõik Eesti vanglad.

3. Sihtuuringu tulemused

3.1. Toidunormi määramise kord ja toitlustamise korraldamine.

Kinnipeetavate toitlustamise korraldamise põhimõtted on vanglates üsna sarnased. Iga vangla koosseisus on meditsiiniosakond. Meditsiiniosakonna tervishoiutöötaja määrab vanglasse kinnipeetava saabumisel toidunormi.

Kinnipeetavad jaotatakse vanglates toiduenergiavajaduse järgi nelja rühma: R1 (1700-2000 kcal), R2 (2000-2300 kcal), R3 (2300-2700 kcal) ja R4 (2700-3100 kcal) vastavalt kehtivatele nõuetele. Toidunormi määramisel võetakse aluseks kinnipeetava vanus, sugu, kehamassiindeks, kehalise aktiivsuse tase ja tervises seisund. Vajadusel muudetakse kinnipeetava toidunormi tervishoiutöötaja ettekirjutuse alusel. Erivajadustega kinnipeetavale kindlustatakse tervishoiutöötaja ettekirjutusel dieettoitlustamine või antakse lisaks igapäevast lisatoitu.

Sihtuuringu läbiviimisel selgus, et Tallinna vanglas olid kinnipeetavad jaotatud R1-R4 rühmadesse, Harku- ja Murru vanglas R1-R3 rühmadesse, Tartu vanglas ja Viru vanglas viibisid R3 ja R4 rühmadesse kuuluvad kinnipeetavad.

Kõikides vanglates toitlustatakse kinnipeetavaid kolmes osas, kolm korda päevas ja kindlatel kellaaegadel vastavalt kehtivatele nõuetele.

3.2. Menüü koostamine ja hinnang.

Igas vanglas on eraldi määratud vastutav isik, kes koostab nädalamenüü ning erinevates vanglates on menüüd erinevad. Menüü koostamise aluseks võetakse Sotsiaalministri 31.12.2002. a määruse „Toidunormid kinnipidamisasutustes“ nõuded.

Andmete analüüs näitas, et vanglates leidub erisusi roogade vahetamise sageduses. Tartu, Viru ning Harku ja Murru vanglas koostatakse ühe nädala menüü, mis edaspidi kordub ühe kuu jooksul. Tallinna vanglas kordub ühe nädala menüü ühe kvartali jooksul. Kehtivaid nõudeid sellega ei rikuta. Toitlustamise korraldajal on õigus otsustada roogade vahetamise otstarbekuse üle.

Toitu valmistatakse kõigis vanglates personali poolt kohapeal.

Kahe nädala menüü koostamiseks ja toitainete sisalduse arvutamiseks kasutatakse kõikides vanglates arvutiprogrammi Boom. See programm annab toitlustajale võimaluse arvutada välja kahe nädala toidu makrotoitainete sisalduse. Antud programmi oluliseks puuduseks on see, et programm ei võimalda toitude mikrotoitainete sisalduse arvutamist, mida on kindlasti vaja menüü nõuetele vastavuse hindamiseks. Tallinna ning Harku ja Murru vanglates on mikrotoitainete sisalduse arvutamiseks võetud kasutusse täiendav arvutiprogramm Nutridata.

Uuringu käigus selgus, et Viru vanglas ja Tartu vanglas ei arvestata vitamiinide ja mineraalainete sisaldust. Toitlustajatele anti aega puuduste kõrvaldamiseks ning järelkontroll kinnitas, et kinnipeetavatele ettenähtud toidunormid on täidetud. Viru vanglas on mikrotoitainete sisalduse arvutamiseks toidus võetud kasutusele programm Ampser, Tartu vangla võttis kasutusele Nutridada programmi.

Uuringu üldised tulemused on toodud tabelis 1.

Tabelist 1 selgub, et Tallinna, Tartu ja Viru vanglates vastas kahe nädala toidu keskmine arvestuslik toiduenergia sisaldus kehtivatele nõuetele. Harku ja Murru vanglas ületas see näitaja R2 rühma kuuluvate üle 65. a vanuses meeskinnipeetavate normi ning R1 rühma kuuluvate kinnipeetavate normi rohkem kui 12%.

Kuna arvutus näitab, et R1 ja R2 rühma kinnipeetavate keskmine toiduratsioon sisaldab normist kõrgemat toiduenergiat, siis seda ei peetud puuduseks. Vangla toitlustajat on olukorrast teavitatud.

Vitamiinide ja mineraalainete sisalduse arvutamise tulemused näitavad, et Harku ja Murru vanglas, Tartu vanglas ning Viru vanglas on vitamiinide ja mineraalainete arvestuslik sisaldus vastavuses nõuetega, Tallinna vanglas aga on Biotiini arvestuslik sisaldus normist väiksem, mille kohta on Tallinna vanglale tehtud vastavasisuline märgukiri.

Valkude sisalduse osas vastasid vanglate menüüd nõuetele, välja arvatud Harku ja Murru vangla menüü, kus kahe nädala menüü keskmine arvestuslik valgusisaldus ületas töötavate kinnipeetavate normi rohkem kui 1,5 korda. Kuna liigne valgusisaldus võib olla organismile kahjulik (koormab neerusid ja maksa), siis seda on peetud puuduseks, vanglale on tehtud vastav märgukiri nõudega viia vastavusse kinnipeetavate menüü.

Nõuetele vastav joogivesi on vajalikus koguses tagatud kõigis vanglates kinnipeetavate kambrites. Veekvaliteeti kontrollitakse vähemalt 1 kord aastas.

Tabel 1 Kinnipeetavate kahe nädala menüü üldanalüüs

Kinnipidamis- asutuse nimi	Kahe nädala toidu keskmine arvestuslik toidu-energia sisaldus	Kahe nädala toidu keskmine vitamiinide ja mineraalainete arvestuslik sisaldus	Kahe nädala toidu keskmine arvestus-lik valgusisaldus	Nõuetele vastava joogivee kättesaadavus (1,2-1,5 liitrit päevas)
Harku ja Murru vangla	ei vastanud R2 rühma kuuluvate üle 65. a vanuses meeskinni- peetavate ja R1 rühma kuuluvate osas	vastas nõuetele	ei vastanud töötavate kinnipeetavate osas	vastas nõuetele
Tallinna vangla	vastas nõuetele	ei vastanud Biotiini sisalduse osas, teiste näitajate osas vastas	vastas nõuetele	vastas nõuetele
Tartu vangla	vastas nõuetele	vastas nõuetele	vastas nõuetele	vastas nõuetele
Viru vangla	vastas nõuetele	vastas nõuetele	vastas nõuetele	vastas nõuetele

Erivajadustega kinnipeetavatele on kõigis vanglates ette nähtud tervishoiutöötaja ettekirjutuse alusel erimenüü (Tabel 2).

Tabel 2 Vanglates kehtestatud erimenüüde lühikirjeldus

Vangla nimi	Erimenüü kirjeldus
Harku ja Murru vangla	Harku ja Murru vanglas oli uuringu perioodil määratud suhkruhaigetele kinnipeetavatele diabeetikute menüü. Muude erivajadustega kinnipeetavaid vanglas ei olnud. Kinnipeetavad kehamassiindegiga alla 18,5 kg/m ² , naised pikkusega üle 180 cm ja mehi pikkusega üle 190 cm ning rasedaid kinnipeetavaid sihtuuringu perioodil samuti ei olnud.
Tallinna vangla	Tallinna vanglas määratakse laktoositalumatusega kinnipeetavatele laktoosivaba dieet. Eraldi on väljatoodud ka gluteenivaba dieet. Kinnipeetavad kehamassiindegiga alla 18,5 kg/m ² , naised pikkusega üle 180 cm ja mehed pikkusega üle 190 cm saavad lisatoitu, mis katab toiduenergia lisavajaduse 300 kcal. Rasedatele kinnipeetavatele antakse alates 4. raseduskuust igapäevaselt lisatoitu.
Tartu vangla	Kinnipeetavatele, kelle kehamassiindeks on alla 18,5 kg/m ² , naistele pikkusega üle 180 cm ja meestele pikkusega üle 190 cm on ettenähtud lisatoit, mis katab toiduenergia lisavajaduse 1260 kJ ehk 300 kcal. Toiduenergia lisavajadusi kaetakse leivatoodete näol. Diabeetikute menüü alusel lisatakse kord päevas tavatoidule topsijogurtit, 1-2 õuna, rosinaid. Lihavabas menüüs on toidud ilma lihata. Toiduenergia sisalduse kättesaamise eesmärgil suurendatakse toiduportsione. Maovaegustega kinnipeetavate menüüs asendatakse leib saiaga. Laktoosivabas menüüs on kõik toidud ilma piimata. Piima asemel antakse juua morssi või teed. Kui kinnipeetavatel ei ole täielikku laktoositalumatust, siis pakutakse neile hapupiimatooteid (jogurt, keefir).
Viru vangla	Kinnipeetavad, kelle kehamassiindeks on alla 18,5 kg/m ² , naised pikkusega üle 180 cm ja mehed pikkusega üle 190 cm saavad lisaks normikohasele toiduenergiavajadusele toitu, mis katab toiduenergia lisavajaduse 1260 kJ (300 kcal). Toidunormi suurendatakse menüüs oleva toidu koguste suurendamisega. Rasedatele antakse alates neljandast raseduskuust lisaks tavalisele toidunormile igapäevast lisatoitu enamasti piimatoodete näol. Diabeetikute menüüs on leib ja sai asendatud sepikuga. Igal hommikul antakse lisaks tavatoidule jogurtit ja õuna. Lihavabas menüüs on kõik toidud ilma lihata. Toitudesse on lisatud rohkem kaunvilju, kui tavatoidul, vajaliku valgukoguse saamiseks pakutakse ka juustu. Vajaliku toiduenergia saamiseks on lihata toidu sööjatele ettenähtud suuremad portsjonid. Laktoosivabas menüüs on kõik toidud ilma piimata. Piima asemel antakse juua morssi või teed. Piimasuppide asemel on köögiviljasupp. Toitude valmistamisel kasutatakse palju rohelisi köögivilju ning kaunvilju. Kui kinnipeetavatel ei ole täielikku laktoositalumatust, siis pakutakse neile hapupiimatooteid (jogurt, keefir).

Kinnipeetavaga koos vanglas viibivaid alaealisi lapsi üheski kontrollitud vanglas uuringu perioodil ei olnud.

2015. aasta jooksul saabus Terviseametile kinnipeetavatel 2 toitlustamist puudutavat kaebust (Tallinna vangla). Kaebuste menetlemise tulemusena liigitati need kaebused põhjendamatuks.

4. Kokkuvõte

Vanglates lähtutakse kinnipeetavate toitlustamise korraldamisel ning menüü koostamisel sotsiaalministri 31.12.2002. a määrusega nr 150 "Toidunormid kinnipidamisasutustes" kehtestatud nõuetest.

Igas vanglas koostatakse oma menüü. Roogade vahetamise sageduses esineb vanglates erisusi. Tartu, Viru ning Harku ja Murru vanglas koostatakse ühe nädala menüü, mis kordub ühe kuu jooksul. Tallinna vanglas kordub nädala menüü ühe kvartali jooksul. Kehtivaid nõudeid sellega ei rikuta.

Kahe nädala toidu keskmine toiduenergia ja makrotoitainete sisalduse arvutamine on kõikides vanglates korraldatud Buum arvutiprogrammi abil. Mikrotoitainete sisalduse arvutamine toimub vanglates alternatiivsete arvutiprogrammide abil. Seega vajalike andmete arvutamiseks on igas vanglas kasutusel kaks arvutiprogrammi, mis muudab nõuetele vastava menüü koostamise protsessi tunduvalt keerulisemaks.

Kahe nädala toidu keskmine arvestuslik toiduenergia sisaldus vastas nõuetele kõigis vanglates. Harku ja Murru vangla R1 ja R2 rühma kuuluvate kinnipeetavate osas ületas normi arvestuslik toiduenergia sisaldus.

Kahe nädala toidu keskmine vitamiinide ja mineraalainete arvestuslik sisaldus vastas nõuetele Harku ja Murru vanglas, Tartu vanglas ning Viru vanglas. Tallinna vanglas ei vastanud nõuetele Biotiini sisaldus kahe nädala toidus. Teised mikrotoitainetele kehtestatud normid olid Tallinna vanglas täidetud.

Valkude sisalduse osas vastasid menüüd nõuetele Tallinna, Tartu ja Viru vanglates. Harku ja Murru vanglas ületas kahe nädala menüü keskmine arvestuslik valgusisaldus töötavate kinnipeetavate normi rohkem kui 1,5 korda.

Erivajadustega kinnipeetavatele on kõigis vanglates ette nähtud tervishoiutöötaja ettekirjutuse alusel erimenüü.

Nõuetele vastav joogivesi on vajalikus koguses tagatud kõigis vanglates kinnipeetavate kambrites.

5. Soovitused

Uuringu andmed näitavad, et kahe nädala menüüde koostamiseks ja vajalike andmete arvutamiseks on igas vanglas kasutusel kaks arvutiprogrammi, mis muudab nõuetele vastava menüü koostamise protsessi tunduvalt keerulisemaks.

Lähtuvalt uuringu tulemustest ja eesmärgist optimeerida toitlustussüsteemi soovitab Terviseamet täiendada ning ühtlustada kõigis vanglates kasutusel olevaid IT lahendusi selliselt, et menüü koostamisel oleks võimalik arvutada kõik vajalikud andmed toiduenergia ja toitainete sisalduse kohta. Selle muudatusega oleks lihtsam tagada sotsiaalministri 31.12.2002. a määrusega nr 150 "Toidunormid kinnipidamisasutustes" kehtestatud nõuete täitmine.